

AKTÜEL OLAYLAR

SİYASÎ PARTİLER ve ŞEHİRCİLİK POLİTİKASI SORUNLARI

Dr. Ruşen KELEŞ

Siyasî partilerin seçim bildirilerinde yer alan önemli sosyal konulardan biri; konut politikası ve gecekondular sorunu hakkındaki görüşleridir. Son 10 - 15 yıl içinde büyük şehirler nüfusunun ve gecekondular sayısının hızla artışı, vatandaşın barınma ihtiyacının karşılanmasını, partiler için önemli bir vaad ve yatırım konusu durumuna getirmiş bulunuyor. Gerçekten, seçim bildirilerine kısa bir göz atmakla, partilerin, halkımızın «ev bark sahibi» olmaya verdiği önemin büyüklüğünden yararlanmakta kararlı oldukları kolayca anlaşılmaktadır.

KONUT

T. İ. P. bildirisinde, konut ve gecekondular sorunlarıyla doğrudan doğruya ilgili bir görüşe rastlamak mümkün değildir. Oysa, insan, emekten yana olduğunu her fırsatta tekrarlayan bu partinin, arsa spekülasyonu, gecekondular sefaleti, işçi konutları ve emlak rantıyla zenginleşen kimseler hakkındaki görüşlerini haklı olarak öğrenmek istiyor. Bu eksikliğine rağmen, bildirinin mülkiyet hakkına ayrılan kesimine dayanarak bazı yorumlar yapmak imkânı vardır.

T. İ. P. bildirisine göre, parti vatandaşların mal, mülk, ev, bark sahibi olmalarını zorunlu görmektedir. Yokluk içinde yaşayanları bir eve kavuşturmak da, partinin amaçları arasındadır. Bununla beraber, bildiride, Anayasa'ya uygun olarak, mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağı belirtilmektedir. İşçi Partisine göre, böyle bir sınırlamadan maksat, bir kimsenin

malına mülküne dayanarak vatandaşları sömürmesine meydan vermemektir. Bu temel ilkedен hareket eden bir partinin emlak ve araziye bir ticaret metayı ve spekülasyon konusu olmaktan çıkacağına beklemek yanlış olmaz.

T. İ. P. bildirisinde göze çarpan bir diğer nokta, toplumcu niteliğine rağmen, partinin, konutu, millileştirilmesi gereken üretim araçları arasında saymamasıdır. Böyle bir yol tutmuş olmakla, İşçi Partisi, özellikle işçi konutlarını, işçi verimliliğini etkilemesi sebebiyle bir üretim malı sayan ve dolayısıyla özel mülkiyette bırakmak istemiyen toplumcu akımlardan ayrıldığını ortaya koymaktadır.

C.K.M.P. bildirisinde, «Her aileye bir ve», «Köyde ve şehirde inşaat seferberliği» gibi genel nitelik taşıyan sözler dışında, olumlu bir konut politikasının esaslarına rastlamak mümkün değildir. Sadece, gecekondularla ilgili olarak, içinde yaşayanlar yeni konutlara yerleştirilmedikçe bu barınakların yıkılmıyacağı yolundaki Kalkınma Plânı hükmü tekrar edilmektedir.

Adalet Partisi de, devletin destek ve yardımı ile her aileyi ev sahibi kılmayı refah devletinin görevlerinden saymaktadır. Bununla beraber, arsa ve konut spekülasyonuna bir çare bulmadan bu işin nasıl başarılacağı bildiride yer almış değildir. Gecekondular konusunda kısa ve uzun vâdeli tedbirlenden söz edilmekle beraber, ikinci nevi tedbirlerin bildiriye konması unutulmuştur. Kısa vâdeli tedbirlerin başında «gecekonduların hukukileştirileceği» vaadedilmektedir. Bu hukukileştirmenin nasıl yapılacağı ve bütün gecekondu semtlerini kapsayıp kapsamıyacağı konusundaki A. P. görüşü açık değildir. Hukukileştirmenin, tapu vermektен başka şekilleri de olabilir. Partinin amacının; gecekondularda yaşayan aileleri, yarınlarına güvenle bakacak duruma getirmek ve şehir hizmetlerinden yararlandırmak olduğu söylenebilir.

Bildirideki şekliyle, «Hükümetin ev yapmak isteyen vatandaşa, para, malzeme ve teknik yardımla destek olması» ile, herkese mi, yoksa gecekondularda oturanlardan kendileri için sosyal konutlar yapmak isteyenlere mi yardım edileceğini anlamak da kolay değildir. Tüm olarak bakıldığı takdirde, A. P. bildirisinde, konut sorunlarının özüne inen olumlu ve tutarlı tedbirlerden çok, «Mutfağında tencere kaynıyan bir ev» ve «Yuva hasreti çeken vatandaşlar» gibi romantik deyişlere yer vermenin tercih edildiği görülmektedir.

Y. T. P., seçmen karşısına belirli bir program teklifiyle çıkmış bulunuyor. Buna göre, gecekonduların sorunlarını çözmek üzere bir «Gecekondular İslâh Programı» ve iktisadî durumu zayıf âileleri ucuz konutlara kavuşturmak için de bir «Sosyal Konut Politikası» yürütülecektir. Bu programları gerçekleştirebilmek için Emlâk Kredi Bankasının ele alınacağı ve devlet bütçesine her yıl en az 300 milyon lira konulacağı öngörülmektedir. İyi bir örgüt elinde kullanılmak şartıyla bundan olumlu sonuçlar alınacağı şüphesizdir. Ancak, böyle bir program düzenlenirken, bazı sosyal sınıflar için hâlen devlet bütçesinden yapılmakta olan yardımların aynı program içinde birleştirilmesi gereğini gözden uzak tutmamalıdır.

M.P. nin amacı da, her aileye bir yuva yapmak. Bu nedenle, M.P. bildirisinde, belediyelerin, özel kuruluşların ve kooperatiflerin bu yöndeki teşebbüslerinin destekleneceği belirtiliyor. Ancak, ne bu desteklemenin niteliği, ne de devlete düşecek düğüm noktasına parmak basmış olmasına rağmen, bu parti, arazi ve arsa spekülâsyonlarını nasıl bir yöntemle önleyeceğini açıklamamıştır.

İçindekiler sıhhi konutlara nakledilinceye kadar, gecekonduların şehir hizmetlerinden yararlandırılmasına M. P. de taraftardır. Fakat diğer yandan bu parti, gecekonduların semtlerinde, kendi evini yapana yardım sisteminin uygulanmayacağına olan inancını belirtmektedir. Bu görüşün dayandırıldığı neden, gecekonduların ailelerinde her üyenin sürekli çalışan işçiler ve küçük memurlar olmasıdır. İşaret etmek gerekir ki, M. P. bu yangıya varırken, bu yöntemin başarı ile uygulandığı birçok az gelişmiş ülkelerde durumun bizden farklı olmadığını unutmakta, aksine, bugünkü araştırmalara göre maliyeti çok yüksek olan prefabrik evleri çözüm yolu olarak göstermektedir.

«Her aileye sıhhi ve medeni bir konut» sloganında, C. H. P. de diğer partilerle birleşiyor. Yalnız C. H. P. bildirisinde konut sorunlarının plânlı şehir kavramıyla ilgisi kurulmuş. Bu parti, arsa spekülâsyonu önlemek üzere, mahalli idarelerle Vakıflar elindeki arsaların yerleşme amaçlarına öncelikle ayrılmasını teklif etmekte şehirlerin gelişme bölgelerindeki arsaların ise, değerleri spekülâsyonla yükselmeden, kamulaştırılmasını öne sürmektedir. Bu çok olumlu tedbirin, ilgili kamu idarelerinin malî imkânlarına bağlı olarak etkili olabileceği unutulmamalıdır. C. H. P. bildirisindeki, konut kooperatifleri şeklinde örgütlenme hareketlerinin, kredi, malzeme ve teknik yardımla desteklenmesi esası da, bildirinin olumlu tedbirlerden biridir.

C. H. P. nin öne sürdüğü konutla ilgili tedbirlerden üçte ikisi gecekonduları ilgilendiriyor. Gecekondulardan puvan toplama yarışında, bu parti de, diğerlerinden geri kalmamaya cehd etmiş görünmektedir. Bir kere, C. H. P., kendi iktidarları zamanında, gecekondular için yapılan hizmetleri ileriye ait tedbirler arasına ustalıkla yerleştirmesini bilmiştir. Gecekonduları yıktırmamak, fakat islâh etmek politikasının benimsendiği, bildiride açıkça belirtilmektedir. Mutlaka yıktırılması gereken gecekondular ise, ancak içindekilere yer gösterildikten sonra yıktırılacaktır. Bildiride ayrıca, gecekondular bölgelerindeki kamu arsalarının doğrudan doğruya, özel arsaların ise kamulaştırılarak konut yapımına ayrılması öngörülmüştür. C. H. P. gecekonduların alım satımına son verilmesinden yana olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu parti de A. P. gibi, içinde yaşayanların geleceğe güvenle bakabilmeleri için gecekonduların «gerekli kanunî belgeye bağlanacağını» vaad etmektedir. Bu kanunî belge, acaba nedir? Tapu mu verilecek, yoksa buralarda yaşayanlara arsalardan uzun süreyle yararlanma hakkı mı bahşedilecektir? Bu nokta, A. P. nin «hukukîleştirme» politikasını andırmakta, fakat en az onun kadar açıklıktan uzak bulunmaktadır. Son olarak, gecekonduların belediye hizmetlerinden yararlanmaları gereğine, bu partinin bildirisinde de yer verilmiştir. Ayrıca C. H. P., M. P. den farklı olarak, kendi evini yapana yardım sisteminin, gecekondular bölgelerinde başarı ile uygulanabileceği tezini savunmaktadır.

Bütün siyasî partilerin, vatandaşı ev sahibi kılma amacına birlikte yöneldikleri görülmektedir. Fakat bu amacın gerçekleşme şartlarını hiç bir parti C. H. P. kadar vukufıyla ele almıyor. T. İ. P. bile, konut sorunlarını çözümlenmenin temel şartlarından olan arsa konusunda, savunduğu ideolojinin gerekli kıldığı açık ve belirli bir teklife bildirisinde yer vermemiştir. Gecekondulara karşı bütün partiler elden geldiği kadar sempatik davranmayı başarmış bulunuyorlar. Hepsinin bildirileri vaad dolu. Gecekondular yapılmıyacak demeye hiçbir partinin cesaret edemediği anlaşılmaktadır.

Kalkınma Plânında da öngörülen konut inşaat şirketlerinin bu alanda oynayabilecekleri önemli rolden hiçbir bildiride söz edilmediği görülmektedir. İşçi konutlarına gereği kadar yer verilmemiş olduğunda gözden kaçmıyor. Daha da önemlisi, hergün artan konut ihtiyacının gerektirdiği büyük yatırımların nasıl karşılanacağı, millî gelirin buna elverişlilik derecesi, öne sürülen tedbirlerin hangi malî kaynaklarla gerçekleştirilebileceği gibi konular cevapsız bırakılmış bulunuyor. Bununla beraber, en büyük eksik, sanıyoruz ki, konut ihtiyacının bir şehirleşme sorunu olarak ele alınmaması, do-

layısıyla hiçbir partinin, uzun sürede nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin yurt yüzeyine dağılışı şekli ile ilgili tedbirler üzerinde durmayı hatıra getirmemesidir.

GERİ KALMIŞ BÖLGELER

Seçim kampanyasının başladığı gündənberi, siyasî parti liderlerinden bazılarının üzerinde önemle durdukları konulardan biri de geri kalmış bölgelerdir. Bir yandan, C. H. P. lideri, «Doğu'yu Batı'ya gıpta etmiyecek bir duruma getireceğiz» derken, öte yandan A. P. yöneticilerinden biri, gelmiş geçmiş C. H. P. iktidarlarını «Doğu Anadolu Bölgesini ihmal etmiş olmakla» suçlamıştır. Bu konuşmalar, siyasî partilerin, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmasına sahip çıkmakta yararları olduğu bilincine yavaş yavaş vardıklarını göstermektedir. Bölgeler arasındaki dengesizlikleri giderme amacını hangi partilerin ne ölçüde gerçekleştirmek istediklerini ve bunun için izlemeyi düşündükleri politikaları, bu partilerin seçim bildirilerinde bulmak mümkündür.

M. P. bildirisindeki, «Türkiye'nin muayyen bölgelere ayrılarak iskân, mesken ve köy kalkınması işlerinin program ve plânlar çerçevesinde ele alınması» ilkesinde, geri kalmış bölgeleri kalkındırma amacının da saklı bulunduğunu farzetmek kolay değildir.

C. K. M. P. bildirisine göre, bu parti, geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına öncelik verilmesini **sosyal adalet** icaplarından saymaktadır. Aynı bildiride, ayrıca «Türkiye'nin her bölgesinde dengeli ekonomik ve sosyal ortamlar yaratılacağından» söz edilmektedir. Çok açık bir ifade olmamakla beraber, bundan, partinin, geri kalmış bölgeleri kalkındırmayı kastedtiği sonucu çıkarılabilir. Bölgeler arasında dengeli bir kalkınma sağlamak için, C. K. M. P., vergi politikasından yararlanılacağını ifade etmektedir. Bildiriye göre, parti, bu politikasını, «**Türkiye'yi bir bütün olarak kalkındırmak amacından uzaklaşmamak şartıyla**» uygulayacaktır. C. K. M. P. bildirisinde, bundan başka, sınır illerinin kalkındırılması esasına da yer verilmiştir.

T. İ. P., seçmenlerine, Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki illerin «utanç verici» durumuna son vermek üzere, **yeni sınıî tesislerin kurulmasında**, okul, hastahane ve her türlü bayındırlık işlerinde bu bölgelere öncelik tanıyacağını vaad etmektedir.

Y. T. P. bildirisine göre, bölge ölçüsündeki plânlama çalışmaları sayesinde, sadece bölgeler arası denge fikri ciddî olarak uygulanmak-

la kalmaz, aynı zamanda, yurdun iktisadî ve tabiî kaynaklarını ulusal ekonominin emrine hızla vermenin yolları da açılmış olur. Bu parti, D. P. T. içinde ayrı bir bölümün, bu işle meşgul olmak üzere kurulmasını istemektedir. Y. T. P. nin, dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek için yararlanmayı düşündüğü başlıca uygulama araçları, vergi, kredi, ithalât ve ihracat kolaylıklarıdır. Yeni Türkiye Partisi, geri kalmış bölgeleri kalkındırmak için yalnız kamu sektörünün çabalarının yeterli sonuçlar alınmasını sağlayamayacağı kanısındadır.

A. P. ye göre, fakir bölgelerde yaşayan halkın verimli hâle getirilmesi ve iş imkânlarına kavuşturulması; o bölgelerde yapılacak alt yapı tesisleri ve **sanayi yatırımlarının hızlandırılmasıyla** mümkün olabilir. Adalet Partisi, bu amaçla, yatırım indirimi oranlarını, geri kalmış bölgelerde sanayi yatırımı yapılmasını teşvik edecek şekilde ayarlamayı ve bu bölgelerde teknik eğitim ve öğretime önem vermeyi vaad etmektedir. Sınır bölgelerine devletin bugünkünden daha büyük bir ilgi göstermesi, A. P. bildirisinde de yer almıştır.

C. H. P., Kalkınma Plânındaki dengeli kalkınma tedbirlerini tam olarak uygulamakla yetinmeyeceğini, daha etkili tedbirler getireceğini bildirmektedir. Bu tedbirler, özel olarak, yapılacak bütün araştırmalarda geri kalmış bölgelere öncelik vermek, sadece eğitim, sağlık gibi hizmetler yönünden değil, **aynı zamanda ekonomik yatırımlar bakımından da**, bu bölgelerin, **ekonomik verimliliği esas tutan önceliklerden yararlanmalarını sağlamaktır.** Halk Partisi de, geri kalmış bölgeleri kalkındırmak için kamu yatırımlarının yeterli olmayacağına inanmakta, bu nedenle, özel teşebbüs yatırımlarının geri kalmış bölgelere yönelmek üzere, vergi ve kredi politikalarıyla teşvik edileceğini seçim bildirisine koymuş bulunmaktadır.

Bu konuda seçim bildirisine herhangi bir madde koymayı unutmuş görünen M. P. dışında, seçime katılan bütün siyasî partilerin, yurdun geri kalmış bölgelerini kalkındırma amacıyla birleştikleri görülmektedir. Bu konuya bildirilerinde en geniş yer ayıran partiler C. H. P. ve Y. T. P. dir. Gerçekten, günümüzün refah devleti anlayışı, dengeli bir sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla, devletleri, bölgeler arasındaki farkları azaltmak üzere çaba sarfetmeye zorlamaktadır. İtalya, İspanya, Norveç, İsrail, Fransa ve Polonya gibi daha birçok ülkelerde bu amaçla ele alınmış kalkınma projeleri, kurulmuş örgütler ve geliştirilmiş kalkınma yöntem ve teknikleri var. Bizim Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı-

mızda da geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ilkesine yer verilmiştir.

Esastaki anlaşmaya rağmen, bu işi nasıl başaracakları konusunda siyasî partiler arasında bazı anlayış farkları olduğu görülüyor. Nitekim, C. K. M. P., geri kalmış bölgeleri kalkındırma amacının, Türkiye'nin bir bütün olarak kalkındırılması amacından sonra gelmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Halbuki, A. P., C. H. P. ve Y. T. P. bildirimlerinde bu konuda bir açıklık yoktur. Bu sonuçlar, geri kalmış bölgelerin sanayileşme ile kalkınacağını belirtmekle yetinmekte, kamu yatırımlarının dağılışında geri kalmış bölgelere öncelik vermeyi özel teşebbüs sahiplerini de, o bölgelere yöneltmeyi, vaad etmektedirler. Her türlü üretim araçlarını millileştireceği hesaba katılırsa, İşçi Partisinin, geri kalmış bölgelere hizmet götürme ve yeni sınaî tesisler kurma görevini tamamen devlete yükleyeceğini beklemek yanlış olmaz. Buna göre, geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasında, devlete en büyük rolü T. İ. P. taniyacaktır.

Yukarıdaki görüş ayrılıklarının kaynağı, dengeli kalkınmayı ve sosyal adaleti gerçekleştirmenin, ekonomik kalkınmaya ayrılacak kaynakların bir kısmından fedakârlık yapmayı gerektirmesidir. Geri kalmış bölge, esasen, müteşebbisin, yatırım şartlarını elverişli bulmadığı, yatırımından kâr elde edemeyeceğini düşündüğü fakir bölgedir. Devlet de, çoğu zaman, geri kalmış bölgelerdeki sanayi tesislerini zararına kurmuş ve işletmiştir. Fakat başka da çare yoktur. Eğer bu bölgelerin uzun sürede insanca yaşama şartlarına kavuşturulması isteniyorsa, bu yola bugünden girmenin kaçınılmazlığı ortadadır. Geri kalmış bölgelerde yaşayan halkın uyanmasına paralel olarak, siyasî partilerin bu konuya seçim bildirimlerinde yer vermelerinde yer vermelerini iyi bir başlangıç olarak nitelemek yerinde olur.

Bununla beraber, C. H. P. bildirisindeki bir noktaya değinmek gerekir. Buna göre, geri kalmış bölgelerin, «ekonomik verimliliği esas tutan önceliklerden yararlanmaları sağlanacaktır.» Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, ekonomik verimliliği esas tutan yatırımların geri kalmış bölgelere sevk edilmesi, mantık kurallarına aykırıdır. Geri kalmış bölge, esasen çoğu zaman verimli olmıyan bölgedir. Halk Partisi bildirisindeki bu çelişik ifadede, geri kalmış bölgelere öncelik verilmeyeceği sonucunu çıkarmak pekalâ mümkündür. Fakat, aynı bildiride, «çeşitli yatırımların yapılmasında, ekonomik ölçüler yanında bölgeler arası denge ve adalet icaplarına uyulacağını» da belirtilmesi, denge sağlanırken ağırlığın ne ölçüde

olacağı konusu bir yana, yukarıdaki çelişmenin verdiği olumsuz izlenimi bir dereceye kadar gidermektedir.

Geri kalmış bölgeleri kalkındırmanın araçları üzerinde bütün partilerin aynı yönde düşündükleri anlaşılmaktadır. Alt yapı yatırımlarının hazırlanması, vergi, kredi ithalât, ihracat ve enerji kolaylıkları sağlanması gibi yardımlar dünyanın her yanında uygulanan araç ve yöntemlerdir. Ya özel teşebbüs bu araçlardan yararlanarak yöneltilecek ve etkilendirilecek, ya devlet bizzat sanayi yatırımları yapacak, ya da her iki yol birlikte izlenecektir.

Tatbikatta, büyük anlaşmazlıkların çıkması muhtemel olan konu, korkarız ki, kurulacak koalisyonlar içinde, hangi bölgelerin «geri kalmış» bölge sayılacağını kararlaştırmanın güçlüğüdür. O takdirde, Doğu ve Güneydoğu gibi az gelişmiş bölgelerimize hiç el atılamaması tehlikesi de ortaya çıkar. Fakat, en tehlikelisi, şüphe yok ki, bir tek parti iktidarının, dengeli kalkınma fikrini, dar bölgecilik oyunlarına âlet etmeye kalkışması olacaktır.